

Mitä ikääntyneiden sosiaalisiin tarpeisiin liittyviä tekijöitä heille tarkoitetuissa palveluissa tulee huomioida?

Hotus NÄYTTÖVINKKI® 10/2021

TULOKSET

Sosiaalisten tarpeiden monimuotoisuus ja yksilöllisyys, sillä

- sosiaaliset tarpeet rakentuvat elämänkulun aikana eri tavoin, mm. persoonallisuus ja kulttuuri vaikuttavat ikääntyneiden tarpeisiin ja odotuksiin sosiaalisista verkostoista

Sosiaalisten suhteiden läheisyyden ja etäisyyden säätelemisen kunnioittaminen, sillä

- yhtäältä ikääntyneiden sosiaaliset verkostot pienevät luonnostaan eläkkeelle siirtymisen jälkeen ja iän karttuessa, jolloin läheisverkostojen merkitys korostuu
- toisaalta harrastus- ja ystäväverkostot laajenevat

- vanhuuden ikävaiheen menetyksiä ja muutoksia voidaan käsitellä oman sukupolven edustajien kanssa ja yhteisyyden kokemukset voivat muodostua merkitykselliseksi

Sosiaalisten suhteiden merkitysten ymmärtäminen, sillä

- sosiaalisissa verkostoissa annetaan ja vastaanotetaan sosiaalista tukea kuten konkreettista apua, emotionaalista, tiedollista sekä arviointi- ja päätöksentekotukea
- sosiaalisen yhteisyyden ja terveyden väliset vaikutukset ilmenevät molempiin suuntiin; vähäinen yhteys saattaa jopa lisätä fyysisen terveyden alentumisen riskiä kun taas sosiaaliset suhteet ylläpitävät ikääntyneiden itsenäistä suoriutumista

- verkostojen rakenne ja toiminta sekä niiden merkitys ilmenevät läheisverkostossa tunnesiteinä ja muissa verkostoissa asemaan sekä käyttäytymiseen liittyvinä tekijöinä kuten osaamisen ja kunnioituksen kokemuksina

Sosiaalisten tarpeiden ja vastavuoroisuuden ymmärtäminen, sillä

- ikääntyneet eivät halua tulla kohdelluksi vain sairaina, heikkoina avun tarvisijoina, vaan myös hyödyllisinä, osaavina ja itsenäisinä kansalaisina, mikä vahvistaa ikääntyneiden kokemusta oman elämän merkityksellisyydestä

YHTEENVETO

Jokaisella yksilöllä on oikeus sosiaalisten tarpeidensa huomioon ottamiseen. Erityisesti yksinäisyyttä kokevien ikääntyneiden tulisi saada kokea sosiaalista yhteisyyttä erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa yksilöllisten tarpeidensa pohjalta. Sosiaaliset tarpeet ovat kulttuurisesti ja yksilöllisesti monimuotoisia sisältäen tekijöitä, jotka suoraan tai välillisesti vahvistavat terveyttä ja hyvinvointia sekä lisäävät elämän merkityksellisyyttä annettuna ja vastaanotettuna sosiaalisena tukena. Elämänkulkuun kuuluu ikääntyminen ja ikääntymiseen puolestaan kuuluu oikeus elää yksilöllistä sosiaalista elämää.

TAUSTA

Suomessa on yli miljoona yli 65-vuotiasta kansalaista. Heistä suurin osa toimii arjessaan itsenäisesti ja yhteiskunnan erilaisissa verkostoissa aktiivisesti kuten perheidensä tukena, tekemällä vapaaehtoistyötä ja harrastamalla yksin tai yhdessä¹. Hyvät sosiaaliset suhteet ja yhteisöllisyyden kokemukset ovat yhteydessä elämänlaatuun sekä koettuun tyytyväisyyteen ja terveyteen². Sosiaalisten tarpeiden täytyminen on yhteydessä hyvään itsetuntoon ja tyytyväisyyteen huolimatta sairauksista ja toimintakyvyn rajoituksista sekä pidempään itsenäiseen elämään^{3,4}. Toisaalta osa ikääntyneistä kokee yksinäisyyttä, jonka on todettu olevan eräs keskeinen kuolleisuutta lisäävä riskitekijä². Ikääntyneiden yksilölliset sosiaaliset tarpeet tulisi huomioida yksinäisyyden välttämiseksi, sillä osallistuminen ja osallisuus sekä liittymisen tunne ovat ihmisten perustarpeita⁵. Sosiaaliset tarpeet tulee huomioida erityisesti niiden ikääntyneiden elämässä, jotka käyttävät kotihoidon palveluja, ja joilla ei ole aktiivisia läheisverkostoja^{5,6}.

Mitä ikääntyneiden sosiaalisiin tarpeisiin liittyviä tekijöitä heille osoitetuissa palveluissa tulee huomioida?

AINEISTO JA MENETELMÄT

Näyttövinkki perustuu vuonna 2018 julkaistuun tasoltaan hyvään katsaukseen, jossa selvitettiin yli 65-vuotiaiden kotona asuvien ikääntyneiden sosiaalisia tarpeita. Katsaukseen hyväksyttiin 15 tutkimusta. Tutkimukset olivat menetelmiltään laadullisia (n = 5), määrällisiä (n = 8) tai monimenetelmällisiä (mixed methods) (n = 2). Tulosten kuvaamisessa hyödynnettiin SCM-mallia (Social Convoy Model), SST-teoriaa (Socio-emotional Selectivity Theory) ja SPF-SA teoriaa (Social Production Function Theory of Successful Aging)¹⁻³. Katsauksen menetelmällinen toteutus on kuvattu yksityiskohtaisemmin alkuperäisessä julkaisussa. Katsauksen laatu arvioitiin JBI:n järjestelmällisen katsauksen arviointikriteeristöillä**.

KÄYTTÖ- KELPOISUUS SUOMESSA

Katsauksen tuloksia voidaan soveltaa Suomessa, sillä esimerkiksi kotihoito on pitkälti keskittynyt ainoastaan ikääntyneiden tarvitsemiin hoitotoimenpiteisiin ja heidän perustarpeista (ravinto, puhtaus) huolehtimiseen ja niissä avustamiseen⁷ sekä nykyisin myös kuntoutumisen edistämiseen⁸. Samalla myös ikääntyneiden sosiaaliset tarpeet useimmiten ohitetaan tai niiden oletetaan toteutuvan työn ohessa. Yksilölliset sosiaaliset tarpeet ovat erilaisiin verkostoihin ja niissä tapahtuvaan keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyviä odotuksia (perhe-, ystävä- ja harrastuspiirit). Siten iäkkäiden sosiaalisten tarpeiden toteutumisesta tulee huolehtia myös kotihoidossa ja muissa ikääntyneille suunnatuissa palveluissa.

LAATIJAT

Pikkarainen Aila, tt, THM, KM, lehtori, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Hyvinvointi, sosiaali- ja terveysala
Saarela Kaisa-Mari, ft, TtM, väitöskirjatutkija, Oulun yliopisto, ProKuntoutus
Konttila Jenni, sh, TtT, post doc-tutkija, Hoitotieteen ja terveystieteiden tutkimusyksikkö, Oulun yliopisto

Editoija: Tuija Leppäkoski, tutkija, TtT, Hotus

ALKUPERÄINEN JULKAISU

- * **Bruggencate TT, Luijkx KG, Sturm J.** 2018. Social needs of older people: a systematic literature review. *Ageing & society*, 38 (9), 1745-1770.
 ** **Katsauksen laatu:** hyvä (9/11), JBI: Checklist for Systematic Reviews and Research Syntheses.

MUUT KÄYTETYT LÄHDEVIITTEET

1. **Portero CF, Oliva A.** 2007. Social support, psychological well-being, and health among the elderly. *Educational Gerontology*, 33(12), 1053-68.
2. **Steptoe A, Shankar A, Demakakos P, Wardle J.** 2013. Social isolation, loneliness, and all-cause mortality in older men and women. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 110 (15), 5797-801.
3. **Toepoel V.** 2013. Ageing, leisure, and social connectedness: how could leisure help reduce social isolation of older people? *Social Indicators Research*, 113 (1), 355-72
4. **Johnson KJ, Mutchler JE.** 2014. The emergence of a positive gerontology: From disengagement to social involvement. *The Gerontologist*, 54(1), 93-100.
5. **Paljärvi S.** 2012. Muuttuva kotihoito. 15 vuoden seurantatutkimus Kuopion kotihoidon organisoinnista, sisällöstä ja laadusta. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.
6. **Tiikkainen P, Pynnönen K.** Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. THL 2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201703315912>
7. **Kehusmaa S, Erhola K, Luoma M-L.** Kotihoidon henkilöstön kuntoutusosaamista on vahvistettava. Tutkimuksesta tiiviisti 20. THL 2017.
8. **Kröger T, Van Aerschot L, Puthenparambil JM.** Hoivatyö muutoksessa. Suomalainen vanhustyö Pohjoismaisessa vertailussa. YFI julkaisuja 6. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto; 2018.